

MOBILITÁS ÉS TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ

DOI:

ABSZTRAKT

Tanulmányunkban a társadalmi mobilitás és a társadalmi integráció közti kapcsolatot vizsgáljuk. A társadalmi mobilitásra a legtöbb esetben pozitív jelenséggént tekintenek, Sorokin klasszikus disszociatív tézise azonban a társadalmi mobilitásnak a társadalmi integrációra gyakorolt negatív hatásait feltételezi: a mobil egyéneknek sérülnek a társas kapcsolataik és a jóllétük. Munkánk fő kérdése, hogy vajon a társadalmi mobilitás inkább pozitív vagy negatív kapcsolatban van-e az egyének társadalomba való beilleszkedésével, integráltsággal. Eredményeink nem támasztják alá Sorokin feltételezését. A társadalmi integráció több indikátora szerint (pl. társadalmi részvétel, szubjektív társadalmi fontosság, családi kapcsolatokkal való elégedettség) a felfelé mobilak, valamint a magas státuszban immobilak vannak a legkedvezőbb helyzetben, ami a társadalmi mobilitással szemben a társadalmi státusz szerepére utal. Más esetekben pedig a mobil csoportok mutatói azonosak vagy olykor még jobbak is voltak, mint az immobil csoportoké. Az eredményeink tehát nem utalnak arra, hogy a társadalmi mobilitás integrációs problémákat okozna Magyarországon. Sőt, inkább abba az irányba mutatnak, hogy a fölfelé irányuló foglalkozási mobilitás a legtöbb esetben kedvező módon függ össze mind a társas kapcsolatokkal, mind a társadalmi részvétellel, mind pedig az integráltság szubjektív érzésével.

Kulcsszavak: foglalkozási mobilitás, társadalmi integráció, társas kapcsolatok, társadalmi részvétel, szubjektív integráltság

¹ Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet

SOCIAL MOBILITY AND SOCIAL INTEGRATION

ABSTRACT

In this paper we analyse the connection between social mobility and social integration. Social mobility is usually regarded as a positive phenomenon. However, Sorokin's classic thesis assumes that mobility has negative impacts on social integration: socially mobile individuals might lose some of their social connections and the level of their well-being might decrease. Our main research question is whether the impact of social mobility on social integration is positive or negative. Our results do not support Sorokin's dissociative thesis. Several indicators of social integration (i.e. social participation, subjective social importance, satisfaction with family ties) show that upwardly mobile individuals and immobile individuals with high social status are more integrated. This result suggests that social status has greater significance for integration than social mobility. In the case of other indicators of social integration, the results of socially mobile groups are similar or even better than those of the immobile groups. Consequently, our results do not show that social mobility causes integration problems in Hungary. Moreover, we argue that upward social mobility positively affects social connections, social participation and the subjective feeling of social integration as well.

Keywords: occupational mobility, social integration, social connections, social participation, subjective integration

MOBILITÁS ÉS TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ

1. BEVEZETÉS

Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy hogyan függ össze a társadalmi mobilitás a társadalmi integráció különböző indikátoraival.² A társadalmi struktúra, illetve rétegződéskutatás területén a társadalmi mobilitásra a legtöbb esetben pozitív jelenséggént tekintenek. Egyfelől, a nyitott társadalmak alapvető sajátossága, hogy az egyének társadalmi pozícióját nem a származásuk határozza meg, hanem elsősorban a társadalom tagjainak egyéni képességei, illetve erőfeszítései (Marshall–Swift–Roberts 1997). Másfelől, a társadalmi mobilitás olyan folyamatnak tekinthető, amelynek révén az adott készségekkel, illetve képességekkel rendelkező egyének a nekik megfelelő társadalmi pozíciókba kerülnek, s ezért a mobilitásnak fontos szerepe van az erőforrások optimális allokációjában (Davis–Moore 1997). A társadalmi mobilitás ennyiben többszörösen hozzájárul a társadalom integrációjához.

Sorokin (1959) disszociatív tézise szerint viszont a társadalmi mobilitásnak a társadalmi integrációt romboló hatása is lehet. A mobilitás eszerint negatívan hathat a társas kapcsolatokra és a jóllétre, mivel a mobilabb társadalmak dinamikusabbak, gyorsabban változók, valamint a mobil egyének számára nagyobb nehézséget jelent közeli, szoros kapcsolatokat kialakítani. Mindez társadalmi izolációhoz és elmagányosodáshoz vezethet. Brit keresztmetszeti adatokat használva Chan (2018) nem tudta alátámasztani ezt a Sorokin által feltételezett összefüggést. Az interperszonális kapcsolatokra, a civil részvételre és a szubjektív jóllétre fókuszáló elemzése szerint a társas kapcsolatok magasabb száma és a szubjektív jóllét magasabb szintje nem a foglalkozási mobilitással, hanem a társadalmi státusszal korrelál.

Tanulmányunkban az MTA Kiválósági Együttműködési Program *Mobilitás Kutatási Centrum* adatfelvételének segítségével vizsgáljuk meg, érvényesül-e összefüggés a társadalmi mobilitás és az egyén integráltságának olyan dimenziói között, mint a társas kapcsolatok, a civil és a politikai részvétel, a szubjektív társadalmi kirekesztettség, a szubjektív társadalmi fontosság és az étellel való elégedettség.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR ÉS HIPOTÉZISEK

A társadalmi mobilitás vizsgálatakor a mobilitás jelensége a legtöbb esetben megkérdőjelezetlenül pozitív jelenséggént jelenik meg. A mobilitás időbeli tendenciáinak a kutatások a várakozások szerint az a helyes, ha növekszik a mobilitás, és negatív változásként vesszük számításba, ha ennek az ellenkezője következik be. Az 1990 után kibontakozó magyarországi, illetve kelet-európai mobilitási folyamatok megítélése ez alapján például alapvetően kedvezőtlen színben tűnik fel (Jackson–Evans 2017). Hasonló módon, a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok esetében pozitív példaként jelennek meg azok országok, ahol a mobilitás mérőszámai magasabbak,

² Ezúton szeretnénk köszönetet mondani anonim bírálóinknak a tanulmányhoz fűzött értékes megjegyzéseikért.

az viszont mindig valamilyen problémára utal, ha valamely ország – mint pl. Magyarország – a lista alsó részére kerül (Bukodi–Paskov–Nolan 2017, Eurofound 2017, OECD 2018).

A képet árnyalja valamelyest, ha a mobilitás különböző fajtáit, illetve mérőszámait figyelembe vesszük. Vita tárgyát képezheti többek között, hogy mi a jelentősége a mobilitás intragenerációs vagy intergenerációs formáinak, illetve hogy vajon a strukturális mobilitás vagy a cirkuláris mobilitás fontosabb-e, a vita azonban ez esetben arról szól, hogy melyik a pozitívabb jelenség. Egyedül a lefelé irányuló mobilitás az, amely egyértelműen negatív jelenséggént szokott feltűnni.

Sorokin (1959) feltételezése szerint a mobil társadalmakban a személyes kapcsolatok meggyengülése izoláltsághoz, depresszióhoz, az öngyilkosság és a devianciák magasabb szintjéhez vezet. Tézisét azonban inkább tekinthetjük hipotézisnek, mivel kvantitatív adatokkal nem támasztotta azt alá. A disszociatív tézis azonban azért különösen jelentős, mert arra hívja fel a figyelmet, hogy a társadalmi mobilitásnak negatív következményei is lehetnek. A mobilitás magas szintje egyfelől a társadalom szintjén integrációs problémákat okozhat, másfelől a társadalmi hierarchiában fölfelé mozgó egyének esetében is különböző negatív következményekkel járhat. Ez pedig folyamatosan arra ösztönöz, hogy vizsgálat tárgyává tegyük, hogy a társadalmi mobilitásnak valóban vannak-e efféle negatív következményei.

Ennek megfelelően a disszociatív tézis a későbbi évtizedekben is fel-felbukkant, először sokkal inkább kvalitatív adatok, illetve önéletrajzi, irodalmi források alapján. Valamivel később azonban Goldthorpe és munkatársai (1987) cáfolták azt az összefüggést, hogy a felfelé mobilitás megnövekedett stresszt okozna, azonban az ő adataik sem voltak reprezentatívak.

Mára a társadalmi mobilitás potenciális negatív következményeire irányuló vizsgálatok Sorokin eredeti tézisének túl elég sok területet fognak át. Ezek már reprezentatív, kvantitatív adatokon alapulnak, s az eredményeik némileg ellentmondásosak. Marshall és Firth (1999) 10 országot érintő összehasonlító adataikon nem találtak különbséget az immobil munkásosztálybeliek és a középosztályba felfelé mobilak elégedettsége között, ugyanerre az eredményre jutott Houle és Martin (2011). Más kutatások (pl. Clark–D’Angelo 2013, Nikolaev–Burns 2014) viszont egyenesen azt találták, hogy a felfelé mobil egyének, saját szubjektív értékelésük szerint jobban boldogulnak. Präg és Richards (2019) az egészségi állapottal összefüggésben vizsgálta a mobilitás hatását brit adatokon és eredményeik szerint mind az egyének származási, illetve jelenlegi társadalmi pozíciójának hatása kimutatható, a különböző mobilitási pályáké viszont nem. Gugushvili, Zhao és Bukodi (2019) a depressziós tünetek előfordulását állította a középpontba a European Social Survey adataira támaszkodva. Arra jutottak, hogy a mobilitás hatása kimutatható, viszont erős különbség van a mobilitás iránya szerint. A lefelé irányuló mobilitás növeli a depresszió előfordulásának az esélyét, a fölfelé irányuló viszont csökkenti. E kutatások eredményei tehát nem konzisztensek, abban azonban azonos irányba mutatnak, hogy Sorokin tézisének nem támasztják alá.

A mobilitás esetleges negatív hatásait vizsgáló munkák közül kiemelkedik Chan (2018) tanulmánya, aki a társas kapcsolatok többféle, szubjektív és objektív mérőszámát is megvizsgálta. Az általunk magyar adatokon elvégzett elemzés Chanéhoz sok szempontból igen hasonló, így érdemes kissé részletesebben ismertetni az ő eredményeit.

Chan a brit szociológiában bevett Goldthorpe-féle osztálysemát használja (Goldthorpe et al. 1987) a társadalmi rétegek közötti mozgás meghatározásához. Ezen belül pedig a fizikai munkások, és a vezetői illetve az értelmiségi rétegek közötti mobilitásra fókuszál. A következő függő változókat használja a mobilitás hatásának mérésére: egyrészt a személyes kapcsolatokat több szempontból is feltérképezi: beszél-e a kérdezett a szomszédaival, találkozik-e barátokkal, rokonokkal, tartja-e a kapcsolatot felnőtteként a szüleivel, elégedett-e a közeli személyes kapcsolataival, probléma esetén van-e kihez fordulnia társas támogatásért. Ezen kívül vizsgálja a civil szervezettséget szervezeti tagság, önkéntesség, adományozás formájában. A szubjektív függő változók pedig a munkával, illetve az élettel való elégedettséget, valamint a szubjektív jóllétet mutatják.

Chan eredményei szerint a munkásosztályból felfelé mobil egyének és a második generációs középosztálybeliek egyaránt jobb személyes kapcsolatokról számoltak be a családjukkal és a barátaikkal, mint az immobil munkásosztálybeliek. Az első két csoport a munkájával és általában véve az életével is elégedettebb volt, és valószínűbb, hogy volt kihez fordulnia támogatásért. Nem támasztotta alá semmi, hogy a felfelé mobilitás izoláltságot vagy depressziót okozott volna.

Elemzésünkben ahelyett, hogy a szűk értelemben vett társas kapcsolatokra és az azzal összefüggő szubjektív jóllétre fókuszálnánk, a társadalmi integráció és a társadalmi mobilitás közti tágabb összefüggést vizsgáljuk. Ahogy Kovách és munkatársai (Kovách 2017, Kovách–Hajdu–Gerő–Kristóf–Szabó 2016) rámutattak, a társadalmi integráció több formája különböztethető meg, amelyek eltérő módon kapcsolják össze a társadalom tagjait, illetve a társadalmi mobilitással is eltérő módon függhetnek össze. Ezek közül a jelen elemzésben három átfogóbb problémakört vizsgálunk részletesen. Először a Sorokin által megfogalmazott tézis elsődleges alkalmazási területére, a társas kapcsolatok különböző formáira koncentrálnak. Ezt követően azt vizsgáljuk, hogy a társadalmi mobilitás miként függ össze a társadalmi részvétel különböző formálisabb megjelenési módjaival. Harmadrészt pedig a társadalmi integráció, illetve kirekesztettség szubjektív indikátoraira támaszkodva elemezzük a két jelenség kapcsolatát.

Arra vagyunk tehát kíváncsiak, hogy a mai Magyarországon a társadalmi mobilitás Sorokin tézisének megfelelően inkább dezintegratív vagy ellenkezőleg, a társadalmi integrációt erősítő folyamatokhoz járul hozzá, illetve esetleg nem mutatható-e ki érdemi kapcsolat a két jelenség között. Ez utóbbi lehetőséget egyáltalán nem lehet kizárni, ha meggondoljuk, hogy Magyarországon különösen erős az egyének származási pozíciója, illetve jelenlegi társadalmi helyzete közötti kapcsolat (Balogh–Hajdu–Huszár–Kristóf–Megyesi 2019), illetve nemzetközi összehasonlításban is a zártabb társadalmak közé tartozik (Bukodi et al. 2017, Eurofound 2017, Jackson–Evans 2017, OECD 2018).

2.1. Kutatási kérdések és hipotézisek

2.1.1. Társas kapcsolatok

A Sorokin féle disszociatív tézis elsődleges vonatkozási területét a társas kapcsolatok jelentik. Mindenekelőtt az egyének személyes kapcsolatainak jellemzőit vizsgálva tesztelhetjük, hogy a társadalmi mobilitás vajon tényleg negatív kapcsolatban van-e a társadalmi integrációval. A társas kapcsolatoknak is több formája van azonban, amelyek várakozásaink szerint nem feltétlenül ugyanolyan irányú összefüggést mutatnak a társadalmi

mobilitással.

Azt várjuk, hogy amennyiben a sorokini tézis a jelenlegi Magyarországon plauzibilis, akkor ennek mindenekelőtt a szorosabb, bizalmasabb társas kapcsolatok esetében kell megmutatkoznia. Az általunk használt indikátorok közül tehát mindenekelőtt az erős kötések számában, illetve a családi kapcsolatokkal való elégedettségben. Amennyiben ugyanis a társadalmi helyzet megváltozása valóban rombolóan hat a társadalmi kapcsolatokra, az elsősorban a nehezebben kialakítható, és fenntartásukhoz több munkát igénylő kapcsolatokat érinti. A sorokini tézisnek megfelelően elképzelhető, hogy a társadalmi távolság növekedése meggátolja a korábban kialakított bizalmas kapcsolatok fenntartását, miközben a megváltozott társadalmi közegben nehézséget jelent az újak kialakítása.

A gyenge kötésekkel némileg más a helyzet. A foglalkozási csoportok között való mozgás egyfelől maga hozzájárulhat, hogy az egyén tágabb, különböző foglalkozásúakat magába foglaló kapcsolatrendszer építsen ki. Másfelől, a gyenge kötések sok esetben a társadalmi mobilitás szempontjából hasznos erőforrásként működhetnek. A társadalmi mobilitás és a gyenge kötések kapcsolata esetében tehát egy eltérő mechanizmus is szóba jöhet: éppen a gyenge kötések magas száma az, ami lehetővé teheti az egyén számára a társadalmi térben való (fölfelé irányuló) mozgást.

2.1.2. Társadalmi részvétel

A társadalmi élet különböző színterein való részvétel – így az általunk vizsgált civil szervezetekben való tagság, vagy a politikai életbe való bekapcsolódás – a társadalmi kapcsolatok formálisabb megjelenési módjai. Amennyiben a sorokini tézis helytálló, illetve amennyiben azt feltételezzük, hogy a társas kapcsolatokon túl a társadalmi mobilitás a társadalmi integráció egyéb formáira is negatívan hathat, akkor azt várhatjuk, hogy a mobil személyek kevésbé kapcsolódnak be a civil szervezetek munkájába, illetve a politikai aktivitásuk is mérsékeltebb.

E tézissel ellentétes várakozások is megfogalmazhatók azonban, ha meggondoljuk, hogy a társadalmi részvétel e formái hagyományosan igen erősen összefüggnek az egyének iskolai végzettségével, illetve társadalmi pozíciójával (Szabó–Gerő 2019). Alternatív hipotézisként felvethető, hogy a társadalmi pozíció hatásának ereje felülírja a társadalmi mobilitás esetleges destruktív hatását és a mobil személyek inkább a társadalmi mozgás célállomásán jellemző részvételi mintázatokat veszik át.

2.1.3. Szubjektív társadalmi integráció

A társadalmi integráció, illetve kirekesztettség indikátoraira áttérve a disszociatív tézis szellemében egyfelől azt várhatjuk, hogy a társadalmi mobilitás vélt destruktív hatása az egyének szubjektív tapasztalataiban is megmutatkozik. Az általunk alkalmazott indikátorok esetében tehát ebből az következik, hogy a mobil személyek inkább érzik magukat kirekesztettnek, miközben leértékelik a társadalmi fontosságukat és az életükkel is inkább elégedetlenek.

Másfelől azonban e szubjektív vélekedések esetében is megfogalmazhatók alternatív hipotézisek. E jelenségekről is tudjuk, hogy erősen összefüggnek az egyének társadalmi helyzetével (Balogh et al. 2019), így elképzelhető, hogy a mobil személyek e szubjektív ítéletek esetében is inkább a célállomás jellemzőihez igazod-

nak. Sőt, a társadalmi térben való mozgás akár még rá is erősíthet erre. A fölfelé mobil személyek azt érezhetik, hogy tehetségük, illetve erőfeszítéseik éppen a társadalmi térben való előrelépésük révén nyer visszaigazolást, ezért még inkább elégedettek lehetnek a saját életükkel, még inkább a társadalom fontos tagjainak tekinthetik magukat, s még kevésbé kirekesztettnek. A lefelé mobilak esetében viszont ellentétes mechanizmusok indulhatnak meg, amennyiben a lecsúszás tapasztalata negatívan hathat az önértékelésükre is.

3. ADATOK ÉS MÓDSZEREK

Az elemzéshez az MTA Kiválósági Együttműködési Program „Mobilitás Kutatási Centrum” projektjének adatfelvételét használtuk. Az adatfelvételre 2018 őszén került sor. A kiinduló minta elemszáma 2700 fő volt. A minta nem, életkor, lakóhely és iskolai végzettség szerint reprezentatív volt a magyar népességre. Az adatfelvétel célja a társadalmi integráltság és a társadalmi mobilitás különböző dimenzióinak vizsgálata volt, így számos olyan változó szerepel benne, amely alkalmas a mobilitással való pozitív, illetve negatív korreláció tesztelésére.

A foglalkozási mobilitás méréséhez a Ferge Zsuzsa által kidolgozott, illetve Andorka Rudolf mobilitásvizsgálataiban is központi szerephez jutó munkajelleg-csoportosítást alkalmaztuk (Andorka 1995, Ferge 1969).³ Ennek kódolásához a 2011-es népszámlálásban használt sémát vettük alapul (Huszár 2015), ezt azonban tovább szűkítettük három kategóriára. Az egyes foglalkozási csoportok alacsony, közepes és magas státuszba való besorolását az 1. táblázat mutatja. Ugyanezzel az eljárással osztottuk három kategóriába az apák foglalkozását a kérdezettek 14 éves korában.⁴

1. táblázat. A foglalkozások csoportosítása

Foglalkozási státusz	Foglalkozási csoport
Alacsony foglalkozási státusz	Mezőgazdasági fizikai munkások Segédmunkások Betanított munkások
Közepes foglalkozási státusz	Mezőgazdasági önállók Szakmunkások Önálló iparosok, kereskedők Egyéb szellemi munkát végző
Magas foglalkozási státusz	Értelmiségiek Vezetők

Az intergenerációs foglalkozási mobilitás változóját az apa és a kérdezett foglalkozási kategóriájának összehasonlításával hoztuk létre. A logikailag létrehozható kilenc féle mobilitási kategóriát nyolcra csökkentettük, mivel a magas foglalkozási státuszú apák – alacsony foglalkozási státuszú kérdezettek kombinációja igen ritka esetnek bizonyult (0,9%). A változó eloszlását a 2. táblázat mutatja. Az immobilak aránya a legnagyobb (55,8%),

3 Az elemzés természetesen elvégezhető más foglalkozási sémák, többek között a 2011-es népszámlálási kötetben megjelenő egyéb modellek alapján. Feltételezésünk szerint az eredmények azonban alternatív foglalkozási modellek alkalmazása esetében sem térnének el jelentősen, mivel ezeknek az empirikus tartalma nagyon hasonló. További vizsgálatok igazolhatják ezt a feltételezést.

4 A foglalkozási kategóriák összevonása szűkíti az elemzési lehetőségeket, mert a mobilitást csupán e három kategória közötti mozgásként tudja figyelembe venni. Ez az eljárás azonban azzal a haszonnal jár, hogy az általunk használt adatbázis kínálta keretek között, különböző mobilitási pályákat tudunk összehasonlítani.

míg a lefelé mobilak a válaszadók mintegy hatodát teszik ki (17,3%). A felfelé mobilak aránya 26,9%.

2. táblázat. Az intergenerációs foglalkozási mobilitás eloszlása

Apa foglalkozása	Kérdezett foglalkozása	%
Alacsony	Alacsony	19,3%
Alacsony	Közepes	17,0%
Alacsony	Magas	2,5%
Közepes	Alacsony	11,9%
Közepes	Közepes	30,3%
Közepes	Magas	7,4%
Magas	(Alacsony vagy) közepes	5,3%
Magas	Magas	6,2%

A társadalmi integráció indikátoraiként elsősorban a korábbi elemzésekben (Kovács et al. 2016) használt indikátorokat használtuk. A társas kapcsolatok indikátorai az erős kötések száma, a nexusdiverzitás és a családi kapcsolatokkal való elégedettség voltak. A társadalmi részvételt a civil szervezetekben való részvétellel, valamint a politikai részvétellel mértük. Végül a társadalmi integráció szubjektív indikátoraiként a szubjektív társadalmi kirekesztettség, a szubjektív társadalmi fontosság és az élettellel való elégedettség változóit használtuk.

A társas kapcsolatok indikátorai közül (1) az erős kötések számát a névgenerátor módszerrel mértük (Marsden 1987, 1990). Ebben az egyik kérdés arra vonatkozott, hogy a kérdezett kikkel beszél meg a fontosabb dolgait, problémáit. Az itt felsorolt személyek számát (legfeljebb 5 személy) tekintettük a válaszadók bizalmas, fontos beszélgetési kapcsolathálózatának (*core discussion network*). (2) A gyenge kötéseket számát ún. pozíció-generátor technikával mérte a kérdőív (Lin–Dumin 1986). Összesen 21 foglalkozás esetében (pl. ügyvéd, adminisztrátor, őrzővédelő őr) kérdezett rá, hogy a válaszadók személyesen ismernek-e ilyen foglalkozású embereket. A nexusdiverzitás változóját a megjelölt foglalkozások számaiként hoztuk létre. (3) A családi kapcsolatokkal való elégedettség méréshez egy kérdésre támaszkodtunk, amelyben a kérdezetteket egy tizenegy fokú (0-tól 10-ig tartó) skálán kértük a családon belüli kapcsolataikkal való elégedettségük értékelésére.

A társadalmi részvétel indikátorai közül (1) a civil részvétel változójának létrehozásához a megkérdezettekől tíz típusú szervezet⁵ esetében kérdeztük meg, hogy a kérdezett kötődik-e valamilyen módon (tagként, önkéntesként, támogatóként, rendezvényeken résztvevőként) ilyen szervezetekhez. A civil részvételt a megjelölt egyesületek számával mértük. (2) A politikai részvételt egy kétértékű változóval mértük, melynek 0 értéke esetén a megkérdezett nem szavazott az országgyűlési választásokon, és más módon sem került kapcsolatba a politikával. A változó 1 értéke esetén a megkérdezett szavazott, és/vagy a kérdőívben felsorolt nyolc részvételi mód legalább egyike szerint aktív volt a kérdezést megelőző egy évben.⁶

5 Sportklub, sportegyesület; kulturális vagy hobbi kör; felolvasó kör, zenekar, hagyományőrző egyesület; ifjúsági, diák- illetve hallgatói szervezet; oktatással vagy egészségüggyel foglalkozó szervezet; környezetvédelemmel foglalkozó szervezet; karitatív, hátrányos helyzetűekkel, idősekkel, szociális ügyekkel foglalkozó szervezet, egyesület, mozgalom; vallási, egyházi szervezet; szakszervezet, szakmai (gazdasági, tudományos) kör, társaság; politikai szervezet; szülői közösség, szomszédsági/lakóhelyi csoport, nyugdíjas klub.

6 A nyolc részvételi mód a következő volt: kapcsolatba lépett országgyűlési képviselővel vagy országos politikussal; kapcsolatba lépett önkormányzati képviselővel vagy polgármesterrel; tevékenykedett politikai szervezetben vagy mozgalomban, részt vett egy politikai párt kampányában; tiltakozó levelet, petíciót írt alá, részt vett aláírásgyűjtésben; részt vett tüntetésen; szándékosan, elvi okokból vásárolt vagy nem vásárolt, bojkottált bizonyos árucikkeket; pénzt adományozott politikai vagy civil szervezetnek.

A társadalmi integráció szubjektív indikátorai közül (1) a kérdezettek által érzékelt (szubjektív) társadalmi kirekesztettség mértékét a *European Quality of Life Survey-t*⁷ követve mérte a kérdőív. A megkérdezetteknek négy állításról kellett megmondaniuk, hogy mennyire értenek velük egyet (ötfokú skálán 1 és 5 között).

1. *Úgy érzem, hogy kitaszít a társadalom.*
2. *Az élet olyan bonyolulttá vált, hogy alig találom az utam.*
3. *Úgy érzem, hogy az emberek, akikkel találkozom, nem ismerik fel az értékét annak, amit csinálok.*
4. *Néhány ember lenéz engem a munkám miatt, vagy azért, mert nem dolgozom.*

A szubjektív társadalmi kirekesztettség mutatóját a négy válasz átlagaként hoztuk létre. A mutató magas értékei a marginalizáció és a társadalomból való kirekesztődés érzetét jelzik. (2) A szubjektív társadalmi fontosságot a következő kérdéssel mértük: *„Összességében mennyire tartja ön magát a társadalom fontos, hasznos tagjának?”* A kérdezetteknek egy tizenegy fokú (0-tól 10-ig tartó) skálán kellett válaszolniuk. (3) Az élettel való elégedettséget az általánosan elterjedt és bevett módon egy kérdéssel mértük, amelyre a kérdezetteknek egy tizenegy fokú (0-tól 10-ig tartó) skálán kellett válaszolniuk: *„Mennyire elégedett mindent egybevetve az életével?”*

Az elemzéshez – Chan (2018) módszertanát alkalmazva – a következő egyenletet becsültük OLS regresszióval:

$$I = \beta_0 + \beta_1 M + \beta_2 X,$$

ahol I a társadalmi integráció egyik indikátora, M a foglalkozási mobilitást mérő bináris változó (8 darab), X pedig a társadalmi-gazdasági kontrollváltozók vektora⁸. Kontrollváltozókként – Chan (2018) elemzéséhez hasonlóan – a következőket használtuk: a kérdezett neme, életkora (centrálva), családi állapota, munkaerőpiaci részvétele, etnikuma, háztartásának nagysága. Az elemzéshez használt változók eloszlását a Függelék 1A táblázata mutatja be.

Az adatokat az adatfelvevő cég által készített, az eltérő mintába kerülési valószínűséget korrigáló súllyal súlyoztuk. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra.

4. EREDMÉNYEK

Az alábbiakban az eredményeinket a kilenc lehetségesből négy mobilitási útra: a közepes és a magas státuszú foglalkozási csoportok közti mozgásra vonatkozóan mutatjuk be. A csak négy csoportra (négy mobilitási útra) koncentrálva átláthatóbbak és követhetőbbek az eredmények, ezen kívül az összes mobilitási utat figyelembe véve az általános következtetéseink azonosak maradnak. Az ábrákon csoportonként a függő változónak a regressziók alapján becsült értékeit⁹ és a 90%-os konfidencia intervallumokat jelenítjük meg. A részle-

⁷ <http://www.eurofound.europa.eu/european-quality-of-life-surveys-eqls>

⁸ Alternatívaként felmerülhet a diagonal reference model (DRM) (Sobel 1981, 1985, van der Waal–Daenekindt–de Koster 2017) használata is. Azonban ez a megoldás sem kritika nélküli (Fosse–Pfeffer 2019). Úgy véljük Chan (2018) módszertanát követve, az immobil és a mobil csoportok társadalmi integrációs indikátorainak becsült értékeinek összevetésével választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy a mobil csoportok kevésbé integráltak-e. Ha a társadalmi mobilitás és az integráltság között negatív a kapcsolat, akkor legalább az egyik mobil csoportnak rosszabb helyzetben kell lennie, mint a megfelelő immobil csoportoknak.

⁹ A Stata *margins* parancsával az átlagos marginális hatás alapján becsült értékek (predictive margins).

tes regressziós eredményeket a Függelék 3A. táblázatában mutatjuk meg.¹⁰ Ezen kívül ennek a résznek a végén bemutatjuk, hogy a közepes és a magas státusz közti egylépcsős mozgáson túl a kétlépcsős felfelé mobilitás hogyan függ össze az integráltsággal.

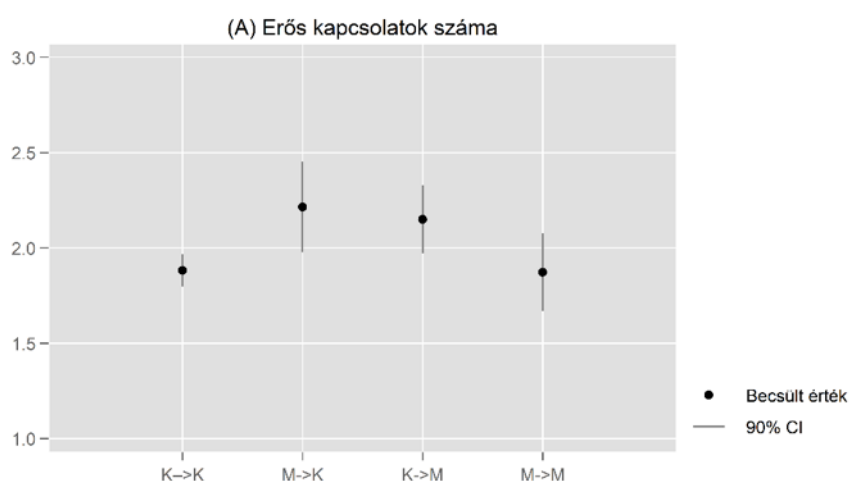
4.1. Társas kapcsolatok

Az 1. ábra a társas kapcsolatok indikátorai és a foglalkozási mobilitás közti kapcsolatot mutatja. Az A panel szerint nincs érdemi összefüggés a foglalkozási mobilitás és az erős kötések száma között. Statisztikailag jelentős különbség csak a közepes státuszban immobilak (K→K) és a valamilyen irányba mobilak (K→M, M→K) között figyelhető meg. Összességében egyértelműnek tűnik, hogy a társadalmi mobilitás negatív hatására semmiképpen nem utalnak az eredmények, hiszen ebben az esetben azt kellene látnunk, hogy a két mobil kategóriában az erős kötések száma elmarad a két immobil kategória átlagaitól.

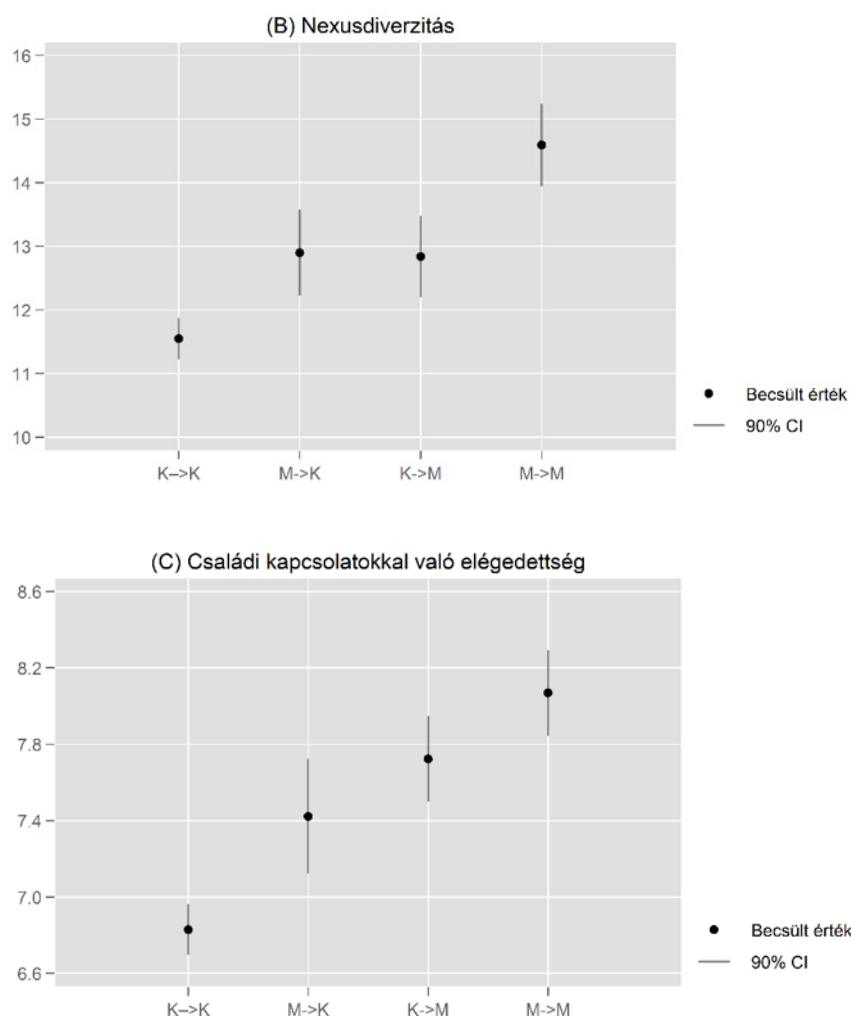
A B panel alapján azt mondhatjuk, hogy a nexusdiverzitás nem a mobilitással, hanem a társadalmi státusszal függ össze. Különösen alátámasztható ez az állítás, ha a magas és közepes státusz közti lefelé irányuló mozgás esetében azt feltételezzük, hogy az ilyen pályát bejárók helyzete az apák kiinduló magas státusza miatt kedvezőbb, mint a közepes státuszban immobilaké. A kérdezett által ismert különböző foglalkozású emberek átlagos száma mindkét mobil kategória esetében magasabb, mint a közepes foglalkozási státuszban immobilak átlaga, míg a legmagasabb érték a magas státuszú immobilaknál figyelhető meg. Így az ábrán a társadalmi státusz és a nexusdiverzitás közti pozitív korreláció rajzolódik ki, és az eredmények nem utalnak arra sem, hogy a mobil egyéneknek alacsonyabb lenne a nexusdiverzitása, sem arra, hogy magasabb.

A C panel a családi kapcsolatokkal való elégedettség és a mobilitás közti kapcsolatot mutatja. Ebben az esetben a társadalmi státusszal fokozatosan emelkedő elégedettséget látunk, azaz a magasabb státuszúak elégedettebbek a családi kapcsolataikkal, mint az alacsonyabb státuszúak. Az ábrán látható mintázat nem felel meg a mobilitás negatív hatása esetében várt mintázatnak.

1. ábra. A társas kapcsolatok indikátorai és az intergenerációs foglalkozási mobilitás közti kapcsolatok, becsült értékek

¹⁰ A kétváltozós összefüggéseket mutató, kontrollváltozó nélküli modellek a Függelék 2A. táblázatában találhatók.

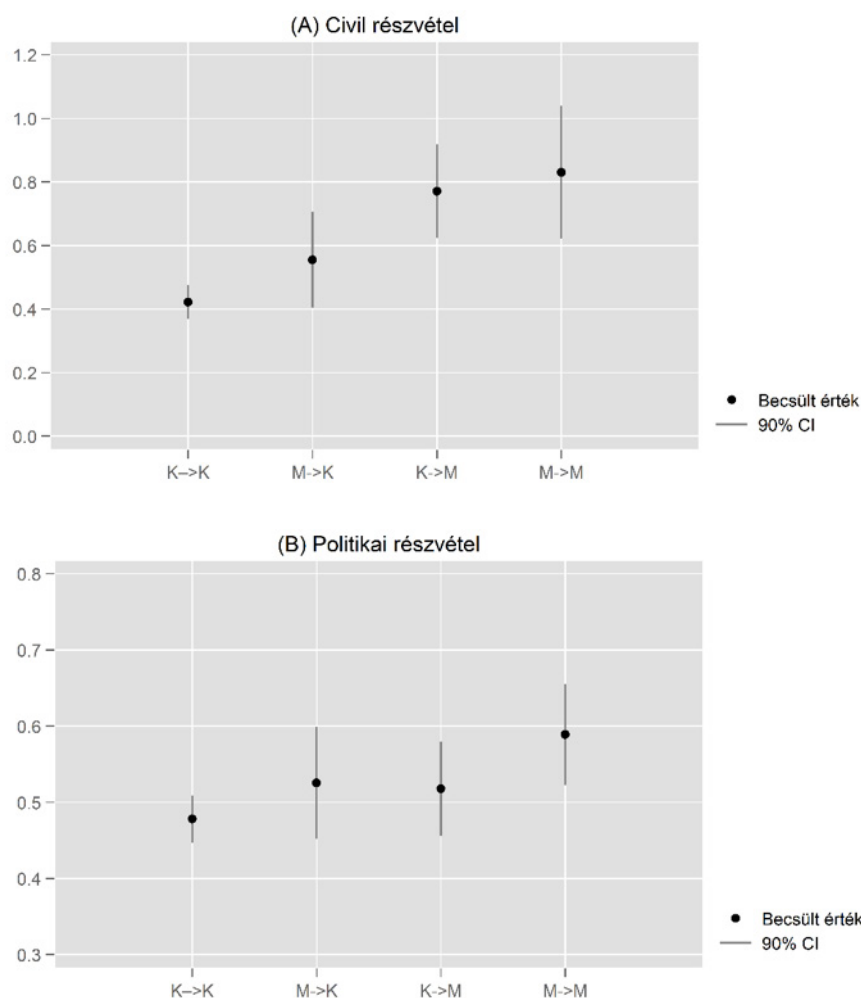
Megjegyzés: Az ábrán egyes mobilitási csoportoknál a függő változó átlagos marginális hatások alapján becsült értékei vannak feltüntetve.

4.2. Társadalmi részvétel

A 2. ábra a társadalmi részvétel indikátorai és a foglalkozási mobilitás közti kapcsolatot illusztrálja. Az A panelen bemutatott eredmények szerint a két mobil csoport a közepes státuszban immobilak és a magas státuszban immobilak között helyezkedik el, de szignifikánsan csak a közepes státuszú immobilak különböznek a felfelé mobilaktól és a magas státuszban immobilaktól. A mintázat azonos Chan (2018) brit adatokon talált eredményével, és összességében úgy tűnik, hogy a társadalmi státusz és azon belül is a kérdezett társadalmi státusza korrelál a civil szervezeti tagsággal. Az eredmények ismét nem támasztják alá a mobilitás negatív hatásáról szóló hipotézist.

A B panelen az látható, hogy jelentős különbség van a közepes és a magas foglalkozási státuszban immobilak politikai részvétele között, míg a – köztes státuszúnak tekinthető – immobilak e két csoport között helyezkednek el. Ezek az eredmények is ellentmondanak a mobilitás feltételezett negatív hatásának.

2. ábra. A társadalmi részvétel indikátorai és az intergenerációs foglalkozási mobilitás közti kapcsolatok, becsült értékek

Megjegyzés: Az ábrán egyes mobilitási csoportoknál a függő változó átlagos marginális hatások alapján becsült értékei vannak feltüntetve.

4.3. Szubjektív társadalmi integráció

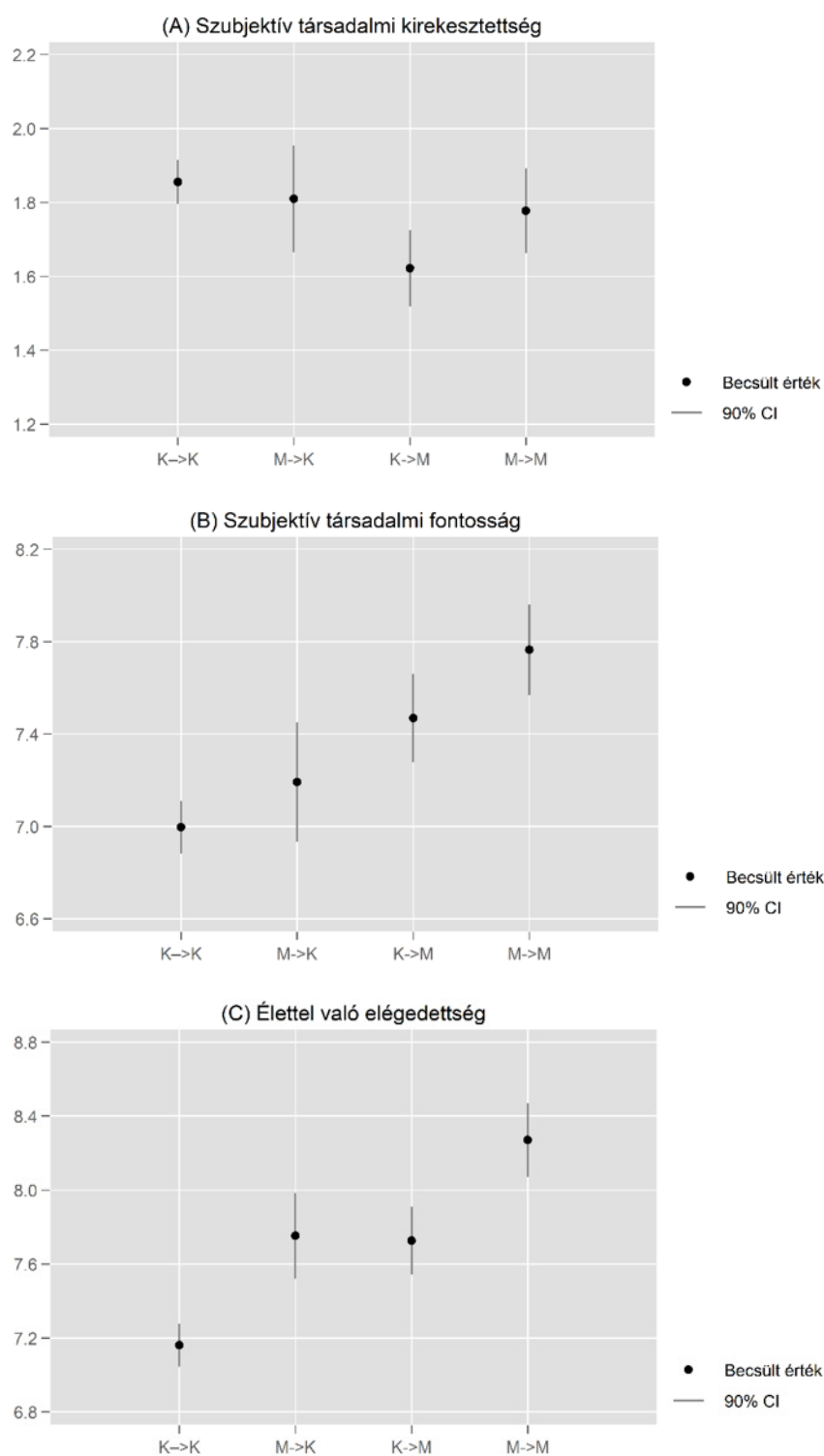
A 3. ábra a szubjektív társadalmi integráció indikátorai és a foglalkozási mobilitás közti kapcsolatot mutatja. Az A panel alapján a magas státuszúak szubjektív kirekesztettség-érzete némileg alacsonyabbnak tűnik, mint a közepes státuszúaké, de a különbségek kicsik és statisztikai különbség csak a felfelé mobilak (K→M) és a közepes státuszban immobilak (K→K) között van. Ezen kívül a felfelé mobil magas státuszúak becsült kirekesztettség-érzete alacsonyabb, mint a magas státuszban immobilaké, de a különbség statisztikailag nem szignifikáns. A társadalmi mobilitás negatív hatását ezek az eredmények sem támasztják alá.

A B panelen azt láthatjuk, hogy a magas státuszú immobilak szignifikánsan magasabb társadalmi fontosságot érzékelnek, mint a közepes státuszú immobilak és a lefelé mobilak, de a (magas státuszba) felfelé mobilak is magasabb szubjektív társadalmi fontosság pontszámmal rendelkeznek, mint a közepes státuszban immobilak. Az eredmények éppen ellentétesek azzal, mint amit a társadalmi mobilitás negatív hatása esetén várnánk.

A C panel a B panelhez – és Chan (2018) brit eredményeihez – hasonló. Ismét úgy tűnik, hogy a szubjektív indikátor, az élettel való elégedettség a foglalkozási státusszal függ össze. A magas státuszú immobilak elége-

dettebbek az életükkel, mint a másik három csoport, míg a köztes státuszúnak tekinthető két mobil csoport elégedettebb, mint a közepes státuszú immobilak csoportja. Az ábrán látható mintázat nem felel meg a mobilitás negatív hatása esetében várt mintázatnak.

3. ábra. A szubjektív társadalmi integráció indikátorai és az intergenerációs foglalkozási mobilitás közti kapcsolatok, becsült értékek

Megjegyzés: Az ábrán egyes mobilitási csoportoknál a függő változó átlagos marginális hatások alapján becsült értékei vannak feltüntetve.

4.4. Kétlépcsős mobilitás ($A \rightarrow M$) és társadalmi integráció

A fenti, egylépcsős mobilitási utakra vonatkozó eredmények mellett röviden összefoglaljuk az alacsony és magas státusz között felfelé mobilakra vonatkozó eredményeket is (szintén a Függelék 3A. táblázata alapján), mivel ez a legnagyobb mobilitási út, így – bár a lefelé irányuló párja a kis elemszámok miatt nem elemezhető érdemben – a társadalmi mobilitás és az integráltság közti kapcsolat erősebb tesztje lehet.

A társas kapcsolatok három indikátora esetében a felfelé két lépcsőnyi távolságot mobilak ($A \rightarrow M$) minden esetben szignifikánsan jobb helyzetben vannak (több kapcsolattal rendelkeznek vagy elégedettebbek a kapcsolataikkal), mint az alacsony státuszban immobilak ($A \rightarrow A$). Az előbbi csoport ($A \rightarrow M$) hasonló nagyságú erős kötéssel rendelkezik, mint a magas státuszban immobilak ($M \rightarrow M$), míg a nexusdiverzitásuk és a családi kapcsolatokkal való elégedettségük elmarad ugyan azokétól, de a különbség statisztikailag nem szignifikáns. Ezzel párhuzamosan a felfelé két lépcsőnyi távolságot mobilak becsült együttthatója mindhárom esetben magasabb – két esetben statisztikailag is szignifikánsan –, mint a felfelé egy lépcsőnyi távolságot mobilak ($A \rightarrow K$) becsült együttthatója.

A társadalmi részvétel mindkét indikátora esetében hasonló képet látunk. A felfelé két lépcsőt mobilak részvétele hasonló nagyságú, mint a magas státuszban immobilak részvétele, és jelentősen magasabb, mint az alacsony státuszban immobilaké. Sőt, ebben az esetben is igaz, hogy a felfelé két lépcsőt mobilak becsült együttthatói szignifikánsan magasabbak, mint a felfelé egy lépcsőt mobilaké.

A szubjektív társadalmi integráció indikátorainál szintén minden esetben jobb helyzetben vannak a felfelé két lépcsőt mobilak, mint az alacsony státuszban immobilak, míg háromból két változónál a két lépcsőt mobilak becsült együttthatója elmarad a magas státuszban immobilakétól, míg egy esetben nem különbözik attól. A felfelé egy lépcsőt mobilakhoz viszonyítva hasonló képet látunk.

Összességében tehát a jelentősebb mértékű, kétlépcsős társadalmi távolságot reprezentáló mobilitás esetében sem támasztják alá az eredmények a mobilitás negatív hatását. A felfelé mobilak ($A \rightarrow M$) szinte minden esetben az alacsony státuszban immobilak ($A \rightarrow A$) és a magas státuszban immobilak ($M \rightarrow M$) között helyezkednek el, jellemzően megelőzve az egy lépcsőnyi távolságot mobilakat ($A \rightarrow K$). Azaz a különbségek inkább a társadalmi státusz szerepére utalnak.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunk azt vizsgáltuk, hogy hogyan függ össze a társadalmi mobilitás a társadalmi integráció különböző indikátoraival. Az elemzéshez egy 2018-as országosan reprezentatív adatfelvételt használtunk.

Sorokin (1959) disszociatív tézise szerint a társadalmi mobilitás negatív hatással van a társas kapcsolatokra és a jóllétre, de eredményeink ezt a hipotézist egyetlen esetben sem támasztották alá. A politikai részvétel, az intézményi bizalom, a szubjektív társadalmi kirekesztettség, a szubjektív társadalmi fontosság és az étellel való elégedettség, valamint kisebb mértékben a nexusdiverzitás esetében egyaránt azt találtuk, hogy a foglalkozási státusszal korrelálnak az integráltsági mutatók. A többi esetben pedig a mobil csoportok mutatói azonosak vagy olykor még jobbak is voltak (pl. erős kötések száma), mint az egyik vagy az összes immobil csoporté.

Az eredmények szerint – Sorokin disszociatív tézisével szemben, viszont Chan eredményeivel összhangban – a felfelé mobilitás több integrációs indikátor szempontjából is pozitívnak tekinthető. Például a (közepes státuszból magas státuszba) felfelé mobilak nexusdiverzitása és élettél való elégedettsége is szignifikánsan magasabb, mint a közepes státuszban immobilaké. Ugyanakkor más szempontok szerint nem volt vagy nem volt kimutatható szignifikáns különbség a két csoport között. Mivel az eredményeink keresztmetszeti adatokon alapulnak, azért a mobilitás hatásáról semmiképpen nem beszélhetünk, ahhoz más típusú, longitudinális adatok lennének szükségesek.

További korlátja elemzésünknek, hogy egyetlen foglalkozási sémán (munkajelleg csoportok három kategóriára szűkített verziója) alapul. Ennek megfelelően az elemzés egyik lehetséges kiterjesztése a társadalmi mobilitás és integráció közötti összefüggés más, az Andorka–Ferge sémától eltérő foglalkozási sémákon való tesztelése lehetne. Még tágabban, az adott kutatási kérdés kiterjeszthető volna a mobilitás más formáira is, a foglalkozási struktúra helyett az iskolai mobilitás szerepét vizsgálva, vagy akár a származási család helyett az egyéni karrierutakat, azaz az intragenerációs mobilitást helyezve a középpontba. A három kategóriára szűkített foglalkozási séma másfelől elfedheti a mobilitás jelentősebb társadalmi távolságok megtétele esetén feltételezett negatív hatásait. Ezt a problémát a 4.4. részben a kétlépcsős mobilitás és a társadalmi integráció közti kapcsolat rövid elemzésével igyekeztünk kezelni, azonban későbbi elemzésekben érdemes lehet erre az aspektusra is figyelmet fordítani.

Úgy véljük, mostani eredményeink hozzájárulnak egy fontos és aktuális társadalmi kérdés megvitatásához. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy eredményeink nem utalnak arra, hogy a társadalmi mobilitás integrációs problémákat okozna Magyarországon. Sőt, inkább abba az irányba mutatnak, hogy a fölfelé irányuló foglalkozási mobilitás a legtöbb esetben kedvező módon függ össze mind a társas kapcsolatokkal, mind a társadalmi részvétellel, mind pedig az integráltság szubjektív érzésével. Semmilyen érv nem szól az ellen, hogy a foglalkozási struktúra a különböző társadalmi csoportok számára minél nyitottabb és átjárhatóbb legyen. A nemzetközi összehasonlító vizsgálatok, illetve a társadalmi mobilitás magyarországi trendjeire vonatkozó kutatások alapján tehát sokkal inkább a társadalmi mobilitás alacsony foka jelent ma problémát Magyarországon, mintsem a mobilitás potenciálisan destruktív, a társadalmi integrációt veszélyeztető hatásai.

HIVATKOZÁSOK

- Andorka R. (1995) A rétegződélmélet haszna a mai magyar társadalom kutatásában. In Andorka R. – Hradil S. – Peschar J. L. (eds.) *Társadalmi rétegződés*, 33–65. Budapest: Aula Kiadó.
- Balogh K. – Hajdu G. – Huszár Á. – Kristóf L. – Megyesi G. B. (2019) *Származás és integráció a mai magyar társadalomban*. Budapest: MTA TK.
- Bukodi E. – Paskov M. – Nolan B. (2017) Intergenerational class mobility in Europe: a new account and an old story (No. 2017-03).
- Chan, T. W. (2018) Social mobility and the well-being of individuals. *The British Journal of Sociology*, 69(1), 183–206. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12285>
- Clark, A. – D'Angelo, E. (2013) *Upward Social Mobility, Well-being and Political Preference: Evidence from the BHPS*. CEP Discussion Paper, 1252.
- Davis, K. – Moore, W. E. (1997) A rétegződés néhány elve. In R. Angelusz (szerk.) *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum, 10–23.
- Eurofound (2017) *Social mobility in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Ferge, Zs. (1969) *Társadalmunk rétegződése. Elvek és tények*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Fosse, E. – Pfeffer, F. T. (2019) *Beyond the Diagonal Reference Model: Critiques and New Directions*. <http://paa2019.populationassociation.org/uploads/190797>
- Goldthorpe, J. H. – Llewellyn, C. – Payne, C. (1987) *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. Clarendon Press.
- Gugushvili, A. – Zhao, Y. – Bukodi, E. (2019) 'Falling from grace' and 'rising from rags': Intergenerational educational mobility and depressive symptoms. *Social Science & Medicine*, 222, 294–304. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.12.027>
- Houle, J. N. – Martin, M. A. (2011) Does intergenerational mobility shape psychological distress? Sorokin revisited. *Research in Social Stratification and Mobility*, 29(2), 193–203. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2010.11.001>
- Huszár Á. (szerk.) (2015) *A társadalom rétegződése*. KSH.
- Jackson, M. V. – Evans, G. (2017) Rebuilding Walls: Market Transition and Social Mobility in the Post-Socialist Societies of Europe. *Sociological Science*, 4, 54–79. <https://doi.org/10.15195/v4.a3>
- Kovács I. (szerk.) (2017) *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Budapest – Szeged: MTA TK – Belvedere Meridionale.
- Kovács I. – Hajdu G. – Gerő M. – Kristóf L. – Szabó A. (2016) A magyar társadalom integrációs és rétegződésmoelljei. *Szociológiai Szemle*, 26(3), 4–27.
- Lin, N. – Dumin, M. (1986) Access to occupations through social ties. *Social Networks*, 8(4), 365–385. [https://doi.org/10.1016/0378-8733\(86\)90003-1](https://doi.org/10.1016/0378-8733(86)90003-1)
- Marsden, P. V. (1987) Core Discussion Networks of Americans. *American Sociological Review*, 52(1), 122–131. <https://doi.org/10.2307/2095397>
- Marsden, P. V. (1990) Network Data and Measurement. *Annual Review of Sociology*, 16(1), 435–463. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.16.080190.002251>
- Marshall, G. – Firth, D. (1999) Social mobility and personal satisfaction: evidence from ten countries. *The British Journal of Sociology*, 50(1), 28–48. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.1999.00028.x>
- Marshall, G. – Swift, A. – Roberts, S. (1997) *Against the Odds? Social Class and Social Justice in Industrial Societies*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Nikolaev, B. – Burns, A. (2014) Intergenerational mobility and subjective well-being. Evidence from the general social survey. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 53, 82–96. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2014.08.005>
- OECD (2018) *A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility*. Paris: OECD Publishing.
- Präg, P. – Richards, L. (2019) Intergenerational social mobility and allostatic load in Great Britain. *Epidemiol Community Health*, 73(2), 100–105. <https://doi.org/10.1136/jech-2017-210171>
- Sobel, M. E. (1981) Diagonal Mobility Models: A Substantively Motivated Class of Designs for the Analysis of Mobility Effects. *American Sociological Review*, 46(6), 893–906. <https://doi.org/10.2307/2095086>
- Sobel, M. E. (1985) Social Mobility and Fertility Revisited: Some New Models for the Analysis of the Mobility Effects Hypothesis. *American Sociological Review*, 50(5), 699–712. <https://doi.org/10.2307/2095383>
- Sorokin, P. A. (1959). *Social and Cultural Mobility*. Free Press.

Szabó A. – Gerő M. (2019) *A magyar társadalom és a politika, 2019. A magyar társadalom politikai gondolkodásmódja, politikai integráltsága és részvétele*. Budapest: MTA TK.

van der Waal, J. – Daenekindt, S. – de Koster, W. (2017) Statistical challenges in modelling the health consequences of social mobility: the need for diagonal reference models. *International Journal of Public Health*, 62(9), 1029–1037.
<https://doi.org/10.1007/s00038-017-1018-x>

FÜGGELÉK

1A. táblázat. A felhasznált változók leíró statisztikái

	Átlag	Szórás	Min	Max	N
Foglalkozási mobilitás: lefelé	0.173	0.378	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás: immobil	0.558	0.497	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás: felfelé	0.269	0.444	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás A->A	0.193	0.395	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás A->K	0.170	0.376	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás A->M	0.025	0.156	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás K->A	0.119	0.324	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás K->K	0.303	0.459	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás K->M	0.074	0.262	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás M->K	0.053	0.225	0	1	2441
Foglalkozási mobilitás M->M	0.062	0.241	0	1	2441
Erős kötések száma	1.765	1.375	0	5	2441
Nexusdiverzitás	11.338	5.313	0	21	2414
Családi kapcsolatokkal való elégedettség	6.590	2.417	0	10	2246
Civil részvétel	0.458	1.006	0	10	2415
Politikai részvétel	0.462	0.499	0	1	2383
Szubjektív társadalmi kirekesztettség	1.932	0.970	1	5	2372
Szubjektív társadalmi fontosság	6.901	1.978	0	10	2377
Élettel való elégedettség	7.037	1.971	0	10	2430
Életkor	48.820	16.316	18	91	2441
Nő	0.533	0.499	0	1	2441
Roma	0.075	0.264	0	1	2391
Házass, partnerrel él	0.593	0.491	0	1	2441
Egyedülálló	0.167	0.373	0	1	2441
Elvált, özvegy	0.240	0.427	0	1	2441
Háztartásnagyság: 1	0.278	0.448	0	1	2441
Háztartásnagyság: 2	0.390	0.488	0	1	2441
Háztartásnagyság: 3	0.187	0.390	0	1	2441
Háztartásnagyság: 4 vagy több	0.145	0.352	0	1	2441
Dolgozik	0.704	0.456	0	1	2434

2A. táblázat. A társadalmi integráció indikátorai és az intergenerációs foglalkozási mobilitás közti összefüggés, kontrollváltozók nélkül

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	Erős kötések száma	Nexus- diverzitás	Családi kapcso- latokkal való elé- gedettség	Civil rész- vétel	Politikai részvétel	Szubjektív társad- almi kirekesz- tettség	Szubjektív társadal- mi fontos- ság	Élettel való elé- gedettség
Foglal- kozási mobilitás: A→A	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
A→K	0.400*** (0.084)	2.960*** (0.346)	1.388*** (0.182)	0.091 (0.068)	0.080** (0.034)	-0.196*** (0.068)	1.106*** (0.140)	0.853*** (0.133)
A→M	0.592*** (0.188)	4.931*** (0.729)	2.180*** (0.350)	0.556*** (0.169)	0.195*** (0.069)	-0.309** (0.123)	1.492*** (0.239)	1.496*** (0.215)
K→A	0.382*** (0.094)	1.413*** (0.360)	0.528*** (0.204)	-0.077 (0.060)	0.019 (0.038)	0.051 (0.076)	0.656*** (0.164)	0.124 (0.153)
K→K	0.609*** (0.073)	3.048*** (0.297)	1.836*** (0.158)	0.108** (0.053)	0.097*** (0.030)	-0.270*** (0.059)	1.278*** (0.124)	1.144*** (0.122)
K→M	0.851*** (0.118)	4.397*** (0.436)	2.736*** (0.192)	0.451*** (0.099)	0.144*** (0.044)	-0.521*** (0.079)	1.794*** (0.154)	1.744*** (0.152)
M→K	0.907*** (0.152)	4.460*** (0.467)	2.423*** (0.225)	0.248** (0.099)	0.118** (0.050)	-0.290*** (0.100)	1.550*** (0.189)	1.741*** (0.174)
M→M	0.590*** (0.133)	6.217*** (0.453)	3.074*** (0.192)	0.513*** (0.135)	0.215*** (0.046)	-0.365*** (0.083)	2.068*** (0.160)	2.234*** (0.158)
Konstans	1.304*** (0.052)	8.674*** (0.226)	5.116*** (0.138)	0.327*** (0.043)	0.381*** (0.023)	2.127*** (0.047)	5.861*** (0.104)	6.133*** (0.101)
Kontroll- változók	Nem	Nem	Nem	Nem	Nem	Nem	Nem	Nem
Korrigált R ²	0.036	0.101	0.148	0.027	0.011	0.025	0.092	0.115
N	2441	2414	2246	2415	2383	2372	2377	2430

A: alacsony foglalkozási státusz; K: közepes foglalkozási státusz; M: magas foglalkozási státusz

A zárójelekben robusztus standard hibák.

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

3A. táblázat.

A társadalmi integráció indikátorai és az intergenerációs foglalkozási mobilitás közti összefüggés

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	Erős kötések száma	Nexus-di- verzitás	Családi kapcso- latokkal való elé- gedettség	Civil rész- vétel	Politikai részvétel	Szubjektív társad- almi kirekesz- tettség	Szubjektív társadal- mi fontos- ság	Élettel való elé- gedettség
Foglal- kozási mobilitás: A→A	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
A→K	0.315*** (0.087)	2.312*** (0.351)	1.012*** (0.183)	0.038 (0.067)	0.063* (0.035)	-0.132* (0.071)	0.726*** (0.139)	0.502*** (0.132)
A→M	0.513*** (0.196)	4.538*** (0.736)	1.851*** (0.343)	0.519*** (0.174)	0.193*** (0.072)	-0.252** (0.125)	1.093*** (0.237)	1.131*** (0.210)
K→A	0.313*** (0.098)	0.897** (0.365)	0.148 (0.202)	-0.113* (0.062)	0.017 (0.039)	0.075 (0.081)	0.305* (0.162)	-0.169 (0.153)
K→K	0.496*** (0.079)	2.302*** (0.318)	1.346*** (0.162)	0.053 (0.058)	0.089*** (0.032)	-0.221*** (0.065)	0.757*** (0.127)	0.700*** (0.128)
K→M	0.764*** (0.124)	3.591*** (0.461)	2.239*** (0.196)	0.402*** (0.103)	0.129*** (0.046)	-0.455*** (0.082)	1.230*** (0.159)	1.265*** (0.154)
M→K	0.829*** (0.156)	3.650*** (0.481)	1.938*** (0.232)	0.186* (0.105)	0.137*** (0.052)	-0.267** (0.104)	0.952*** (0.191)	1.292*** (0.178)
M→M	0.487*** (0.137)	5.344*** (0.468)	2.585*** (0.196)	0.461*** (0.136)	0.200*** (0.048)	-0.299*** (0.087)	1.525*** (0.161)	1.809*** (0.161)
Konstans	1.163*** (0.131)	8.585*** (0.498)	5.089*** (0.255)	0.480*** (0.100)	0.356*** (0.051)	1.931*** (0.098)	6.216*** (0.190)	6.535*** (0.190)
Kontroll- változók	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen
Korrigált R ²	0.049	0.130	0.192	0.040	0.022	0.042	0.160	0.171
N	2385	2359	2194	2360	2328	2317	2322	2376

A: alacsony foglalkozási státusz; K: közepes foglalkozási státusz; M: magas foglalkozási státusz

A zárójelekben robusztus standard hibák.

Kontrollváltozók: Nem, kor (centrálva), családi állapot, háztartásnagyság, munkaerőpiaci részvétel, etnikum.

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$